

GUDRA BĒRNA CELVEDIS TIEŠSAISTES BRĪNUMU PASAUĻĒ

Mikstūru un burvju rīku komplekts,
ko bērni var izmantot internetā

Sveika!

Interneta pasaule ir brīnišķīga un dīvaina zeme!

Tajā ir daudz aizraujošu vietu, interesantu iemītņieku, izklaīžu un spēļu, kā arī informācijas. Bet uzmanies — tajā ir arī dažas bīstamas vietas, no kurām tev vajadzētu izvairīties.

Šis ceļvedis palīdzēs tev uzzināt daudzas maģiskas lietas! No kā sastāv tīmeklis, kas ir programmēšana, kurš melo un kurš saka patiesību.

Kam tas viss domāts?

Lai palīdzētu tev brīvi klīst pa šo zemi.

legūt jaunas prasmes, krāt lietas, vākt sastāvdaļas mikstūrām un uzzināt, kā tiešsaistē izplatīt LABO, izvairoties no problēmām.

LAIPNI LŪDZAM interneta,
datoru un viedtālrunu zemē!
Uzzini, kā šeit pārvietoties!

IEKĀRTAS:
INTERNETA KARTE

- Ieskaties un uzzini, cik daudz cilvēku pasaulē izmanto internetu, cik kilometru kabelu nepieciešams datu pārvietošanai un vai uz Zemes joprojām ir baltie punkti, atrodoties kuros nevar būt tiešsaistē.

KĀ DARBOJAS INTERNETS?

Pateicoties INTERNETAM, tu vari lasīt un skatīties informāciju, ar kuru dalās cilvēki no visas pasaules. Tas ir tāpēc, ka **INTERNETS ir GLOBĀLS TĪKLS.**

INTERNETĀ var atrast gandrīz visu: **videomateriālus, fotoattēlus un informāciju, ko koplieto citi cilvēki** – un ne tikai tavi kaimiņi un draugi.

Kad tu pievienojies internetam (piemēram, izmantojot datoru vai viedtālruni), tu izveido savienojumu ar citu ierīci. Tas var būt jūsu mājas **RŪTERIS** vai tuvākais mobilā tīkla tornis. Šādu ierīču visā pasaulē ir daudz. Tās izskatās atšķirīgi un ir dažāda izmēra, taču tās visas ir viena ar otru savienotas. **Pateicoties šim TĪKLAM, tu vari nosūtīt e-pastu savai draudzenei no Ķīnas, un tas viņu sasniegs minūtes laikā!**

Internetā ir daudz satura; daudz vairāk nekā visās grāmatās, kas glabājas bibliotēkā. Šis saturs ir viss, kas tiek sūtīts starp datoriem: **raksti, videomateriāli, ieraksti, e-pasta ziņojumi, fotoattēli...** Šo saturu sauc par "**DATIEM**". Tie visi kaut kur ir jāuzglabā. Šos datus glabā datoros un **SERVEROS**, kas bieži atrodas lielās glabāšanas vietās, ko sauc par **SERVERU TELPĀM**, kas vienmēr ir pieejamas. **Mūsdienās serveru telpas var būt tik lielas kā vairāki futbola laukumi!**

Ja tu sūtītu uz papīra rakstītu vēstuli paietu divas nedēļas, līdz tā tur nokļūtu.

Interneta kartē ir balti punkti. Šīs ir vietas, līdz kurām interneta kabeli un satelīta signāli nesniedzas. **Tur nevar piekļūt tiešsaistē.** Šāds baltais punkts ir manas vecāsmātes dārzā. Es nevaru tur skatīties tiešsaistes video, bet toties varu sakurt ugunsgrāvu.

Internets neradās no zila gaisa. **Tas pastāv, pateicoties kabeļu un vadu tīklam, kas aptver visu planētu.** **Resnākie un garākie atrodas okeānu dibenā** un savieno kontinentus. Kopumā tie stiepjas gandrīz 1 000 000 (viena miliona) kilometru garumā. Ja tos visus savienotu vienā lielā kabelī, to varētu 25 reizes aptīt apkārt Zemei pa ekvatoru!

Vairāk nekā pusei pasaules iedzīvotāju – aptuveni 4 500 000 000 (četrarpus miljardiem) cilvēku – ir piekļuve internetam. **2020. gadā internetam visplašākā piekļuve bija Islandē, Kuveitā, Apvienotajos Arābu Emirātos un Katarā dzīvojošajiem cilvēkiem, bet vismazākā – Dienvidsudānas iedzīvotājiem.**

Tu un tavi draugi esat pirmā paaudze, kam jau no agras bērnības ir ērta piekļuve internetam. **Agrāk internetu varēja izmantot tikai galddatoros, kas bija daudz lielāki nekā klēpjatori.** Un, ja jautāsi vecākiem, uzzināsi, ka bērnībā viņiem vispār nebija interneta. **Mūsdienās tu pat kāpjot Everestā vari būt tiešsaistē!**

Dažās valstīs interneta nav vispār. **Ziemeļkorejā tikai 1 no 1000 cilvēkiem ir piekļuve globālajam tīklam – gandrīz neviens to neizmanto.** Vai tu vari iedomāties pasauli bez dziesmām YouTube kanālos? Neiedomājami! Tas ir tāpēc, ka **Ziemeļkorejas valdība neļauj tur dzīvojošajiem cilvēkiem izmantot internetu.** Ziemeļkorejas iedzīvotāji nezina, kas notiek ārpus viņu valsts.

teksts: Zuzanna Kopečinska | Zuzanna Kopečinska, ilustrācijas: Anna Kalisa | Anna Kalisz

BĒRNIEM PATĪK STĀSTĪT, VAL TEV IR PIEEJAMS INTERNETS?
MUMS JĀNOKŪST STACIJA VOSTOK.

ANTARKTĪDA

JAUNAS BURVESTĪBAS:
**PUTRAS
PROGRAMMĒŠANA**

- Jā, tu dzirdēji pareizi!
Maģija slēpjas tajā, ka pirmie datorprogrammēšanas soļi tika sperti, gatavojot putras recepti. Varbūt izmantosi šo maģiju savu nākamo brokastu laikā?

IEPROGRAMMĒ SAVU PUTRU

Katra datorprogramma ir kā recepte –
tajā precīzi aprakstīts,
kas datoram jā dara.

Šādas programmas uzrakstīšana
ir diezgan liels darbs, tāpēc
tās parasti pārdod par naudu.
Tomēr pastāv arī **bezmaksas
programmatūra**. Tas nozīmē,
ka visi dalās ar receptēm bez
maksas!

Pateicoties tam, programmētājiem
katru reizi nav jāveido viss no nulles.

Viņi var izmantot kāda cita
uzrakstītas receptes (programmas).
Viņi var tās mainīt, uzlabot un
dalīties pieredzē.

Nav pienākuma dalīties ar savām
programmām, tāpat kā nav
pienākuma dalīties ar receptēm –
un daudzi cilvēki to nedara. Tomēr,
publicējot savas receptes, tu palīdzi
ne tikai citiem, bet arī sev –
ikviens var dot tev padomus, kā
tās uzlabot, vai pastāstīt, kādas
citas sastāvdaļas var pievienot
tevis radītajai receptei.

Daloties ar citiem,
tu vari **atklāt īstus
dārgumus**.

Ju vari izvēlēties sev tikamās sastāvdaļas
un pievienot kaut ko pašas izdomātu. Jā būs
TAVA PUTRAS PROGRAMMA.

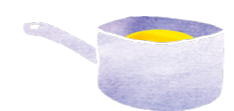
Neaizmirsti
padalīties ar
savu recepti ar
draudzeni!

Es uzsildu pienu,

pievienoju auzu pārslas,

un vāru dažas minūtes,
līdz auzu pārslas ir
mīkstas.

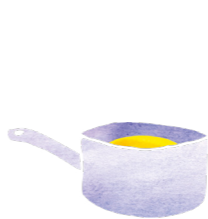
Man patīk auzu pārslām
pievienot **kokosriekstu
skaidiņas un mandeļu
šķēlītes**.

Tā garšo pēc biskvīta!

Es nepanesu laktozi,
tāpēc vāru auzu pārslas
ūdenī.

Tā garšo pēc biskvīta!

Man garšo
**banāni kopā
ar tumšo šokolādi**.

Tā garšo pēc biskvīta!

Es sagriežu šķēlītēs
ābolu un pievienoju
nedaudz **kanēļa**!
Ņammīgi!

Tā garšo pēc biskvīta!

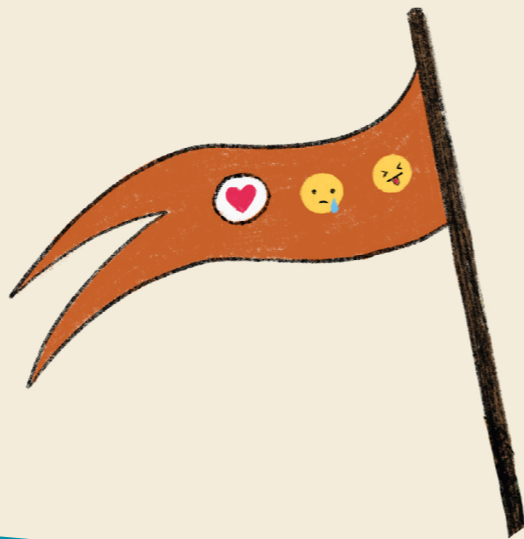
Tā darbojas bezmaksas programmatūra – ikviens var kaut ko pievienot,
un programma kļūst arvien labāka. Un par to arī ir stāsts!

ĪPAŠAS PRASMES:
KLŪDU ATKLĀŠANA

- Klūsti par atklūdotāju (debugger). Uzspēlē spēli, kas parādīs, kā notiek klūdu atrašana datorprogrammā. Tā ir svarīga prasme cilvēkiem, kas vēlas mainīt virtuālo pasauli uz labo pusi. Bzzzzz!

Atrodi KĻŪDU

Cik lielu ļaunumu var nodarīt viena maza kļūdiņa? Diezgan lielu, kā izrādās – kā atklāja ASV Jūras spēku programmētāja Greisa Hoperē [Grace Hopper].

Viņas laikā (pirms pusgadsimta) pasaulē bija tikai daži datori, un katrs no tiem maksāja veselu bagātību un aizņēma veselu istabu. Nebija ekrāna, peles un pat tastatūras. Kā cilvēki izmantoja šādus datorus? Viņiem vajadzēja ļoti garu lenti (piemēram, attēlā redzamo) un perforatoru. Dators caurumiņus pārvērta par nullēm, bet tukšās vietas starp tiem – par vieniniekiem.

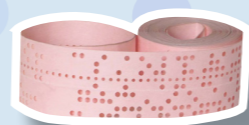
Diemžēl kādu dienu dators sāka pielaist kļūdas! Tā veiktie aprēķini izrādījās nepareizi. Greisa un viņas komandas locekļi pārskaitīja caurumiņus vienu, divas un pat trīs reizes, jo domāja, ka kāds ir nejauši izdurts nepareizi. Viņi nevarēja atrast nevienu kļūdu, taču rezultāts joprojām bija nepareizs.

Tātad, kas notika nepareizi? Izrādījās, ka datorā ir ielidojusi kode un tur iestrēgusi, kā rezultātā dators sāka pielaist kļūdas! Kad kodi atrada un izņēma, iekārta atkal sāka darboties pareizi.

Kopš tā laika kļūdu meklēšanu datorprogrammā sauc par “atkļūdošanu” (debugging) – kļūdu atrašanu un novēršanu.

VĀRDS “BUG” ANĢĻU VALODĀ NOZĪMĒ “KUKAINIS”

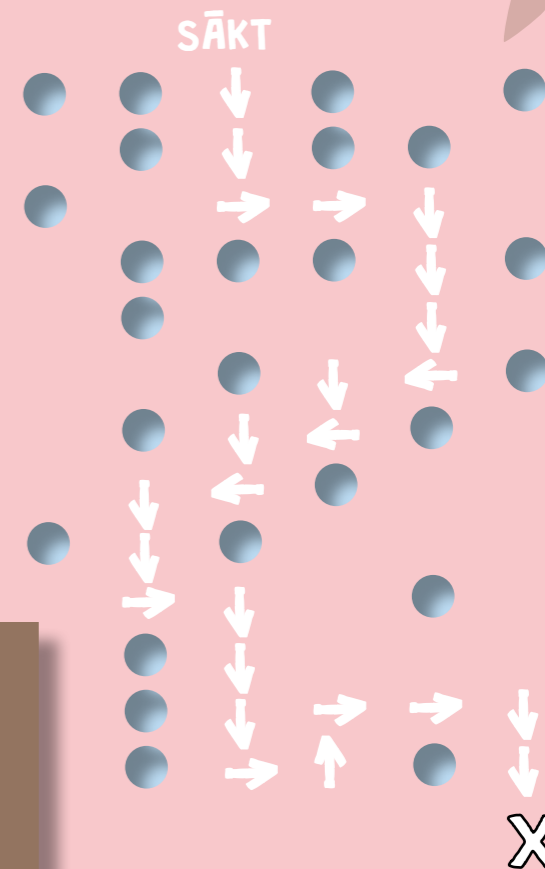
GAAARA LENTE

PALĪDZI GREISAI UN ATRODI KĻŪDU NORĀDĪJUMOS

Mēģini iziet cauri lentei, sekojot bultiņām. Tu to izdarīji, vai ne? Un tagad apskati norādījumus. Norādījumos esošajām bultiņām būtu jāparāda, kā sasniegt X un izvairīties no visiem caurumiem lentē. Diemžēl vienā no bultiņām neuzmanības dēļ ir ieviesusies kļūda, un tagad tā norāda nepareizo ceļu.

LENTE:

Atrodi un atzīmē nepareizo bultiņu.

NORĀDĪJUMI:

↓ ↓ → → ↓ ↓ ↓
← ↓ ← ↓ ← ↓
↓ ← ↓ ↓ ↓ →
↑ → → ↓ ↓ X

BRAVO! TIEŠI TO DARA ATKĻŪDOTĀJI UN ATKĻŪDOTĀJAS (DEBUGGERS)! VIŅI SALĪDZINA NORĀDĪJUMUS AR FAKTISKI NOTIEKOŠO UN ATROD KĻŪDAS.

ATBILDE: Nepareiza ir otrā bultiņa no kreisās puses otrajā rindā no apakšas.

teksts: Marija Gorska [Maria Gorska], grafiskais dizains: Kaja Makaceviča [Kaja Makacewicz], fotoattēli: Vikipēdija, publiskais īpašums

GRACE HOPPER

Uzzini par tiešsaistes

pasaulē iedzīvotāju paradumiem!

MIKSTŪRA:
**GAIŠREDZĪBAS
SPĒKS**

- Izdzer mikstūru un uzzini, ko vari satikt tiešsaistē, ar ko ir vērts runāt pa e-pastu, forumos un ziņojumapmaiņas lietotnēs, un no kā vajadzētu izvairīties.

KO VARU SATIKT TIEŠSAISTĒ?

Cilvēkus, kas to izmanto. Tas ir praktiski ikviens! Taču ne visi tev atrodas vienlīdz tuvu. Vari iedomāties cilvēkus, kas izvietoti lokos ap tevi. Tie ir, sākot no tuvākajiem, ar kuriem vēlaties dalīties gandrīz visā, līdz pavisam svešiem cilvēkiem. Internetā tu kontrolē, kurš var iekļūt tev vistuvākos lokos. **Tu arī izlem, ko gribi kopīgot ar cilvēkiem no dažādiem lokiem. Skat, kā to izdarīt!**

1

Pirmais loks — tev vistuvākie cilvēki.

Reālajā pasaulē — tā ir tava ģimene un labākie draugi. Tu vari sazināties ar viņiem arī ar interneta starpniecību. **Ziņojumi** viņiem ir visdrošākie; tie sasniegs tikai konkrētus cilvēkus. Ziņojumam vari pievienot arī fotoattēlu vai videomateriālu. **Tu to vari nosūtīt pa e-pastu vai ziņojumapmaiņas lietotnē — rīkā izziņu sūtīšanai.**

2

Otrajā lokā ir cilvēki, ar kuriem tu arī jūties ērti, taču, iespējams, viņiem tu visu nestāsti. Piemēram, tie ir tavi klasesbiedri vai draugi no kaimiņiem. Tu vari runāt par skolu, sportu, video vai dzimšanas dienas ballītēm. Šajā lokā ietilpst arī attālāki ģimenes locekļi, kurus tu satiec brīvdienās, un viņiem vari pastāstīt, piemēram, par savu ceļojumu uz kalniem. Ir arī vietas, kur tiešsaistē sarunāties par šāda veida tēmām. Tās sauc par **e-pasta grupām**, kur viena ziņa vienlaikus tiek nosūtīta vairākiem cilvēkiem, vai **slēgtajām grupām kādā sociālo mediju vietnē** – vietnē, kurā daudziem cilvēkiem ir konti un viņi sazinās ar pazīstamiem cilvēkiem. Ja tu tur kaut ko uzraksti, to redz tikai cilvēki grupā. **Tu izlem, vai gribi grupā izaicināt kādu jaunu dalībnieku!**

LAI IZVEIDOTU KONTU FACEBOOK, TEV IR JĀBŪT VISMAZ 13 GADIEM.

Lielākajā daļā vietņu, kurās tu koplieto informāciju, ir **PRIVĀTUMA IESTĀTĪJUMI**. Tos vari izmantot, lai nodrošinātu, ka kādā no tuvākajiem lokiem neiekļūst svešinieks. Palūdz kādu pieaugušo palīdzēt tev tos iestatīt!

Pieklūvi tavam kontam aizsargā **PAROLE**. Tādā veidā tavi draugi var būt pārliecināti, ka viņi runā ar tevi.

4

Vai kādreiz esi sarunājusies ar draugiem autobusā, atrodoties svešinieku ielenkumā? **Ceturtajā lokā ir cilvēki, kurus tu personīgi nepazīsti.** Tas ietver lielāko daļu cilvēku, ar kuriem tu vari iepazīties tiešsaistē! Ja ievieto **komentāru par YouTube video**, to var izlasīt ikviens. Tāpat kā tad, kad raksti **atklātā forumā — tas ir tāpat kā sarunāties ar pilnīgi svešiem cilvēkiem. Internetā otrā galā vienmēr ir kāds dzīvs cilvēks.** Nelaiņš komentārs var kādu sarūgtināt, un, ja tev raksta svešs cilvēks, viņš ne vienmēr ir tas, par ko uzdodas.

4

5

Dažreiz tu vēlies dalīties savos sasniegumos ar visu pasauli – kad esi uzvarējusi fotogrāfiju konkursā, guvusi vārtus, iemācījusi savam sunim lēkt pāri šķēršļiem vai radījusi kaut ko tādu, ar ko lepojies. **Internetā ir arī vietas, kur dalīties ar saviem sasniegumiem.** Vari **publicēt publisku video YouTube kanālā** par to, ko tev patīk darīt. Tu vari arī izveidot **blogu — lapu, kurā vari publicēt ierakstus, tas ir, ziņojumus un fotoattēlus par konkrētu tēmu.** Tādā veidā daudzi cilvēki var uzzināt, ko tu dari, un to novērtēt. **Bet esi piesardzīga — kaut ko publicējot, tu nodod sevi citu cilvēku vērtējumam, un komentāri ne vienmēr var būt patīkami.** Daži cilvēki tos raksta, nedomājot, tāpēc tev tos nevajadzētu uztvert nopietni. Vienmēr rūpīgi pārdomā, ko vēlies parādīt visai pasaulei un ko labāk rādīt tikai tuvākajos lokos.

Trešajā lokā tu sastapsies ar cilvēkiem, kurus pazīsti, bet kuru tuvumā tev būtu jādodomā, ko sacīt. Tie var būt attāli paziņas un tik tikko pazīstami cilvēki. Tiešsaistē ir vietas, kuras vari apmeklēt gan tu, gan viņi. Piemēram, forums – **vieta, kur daudzu dažādu cilvēku runā par konkrētu tēmu.** Ja tev forumā ir izveidots pavediens ar nosaukumu “matemātikas mājas darbs”, vari pārrunāt uzdevumus ar citiem skolēniem. Tikai atceries, **visu, ko raksti forumā, var redzēt ikviens, kurš tajā reģistrējas** – un tu par to vari nemaz nezināt! **Tas pats attiecas uz sociālo mediju vietnēm.** Ja tu kaut ko tur ievieto, to var redzēt kāds tāls tēvocis, tavs skolotājs vai citi tava vecuma bērni. **Atceries: viss, ko tu ievieto internetā, paliek tur uz visiem laikiem!**

3

ČAU, TE DŽINNIJA NO TAVAS KLASĒS.

JAUNAS BURVESTĪBAS:
ATKLĀJ MAĢIJU

- Izmanto šo burvestības, ja neesi pārlicināta, vai persona, ar kuru sazinies vai kurai seko tiešsaistē, saka patiesību un nav mele.

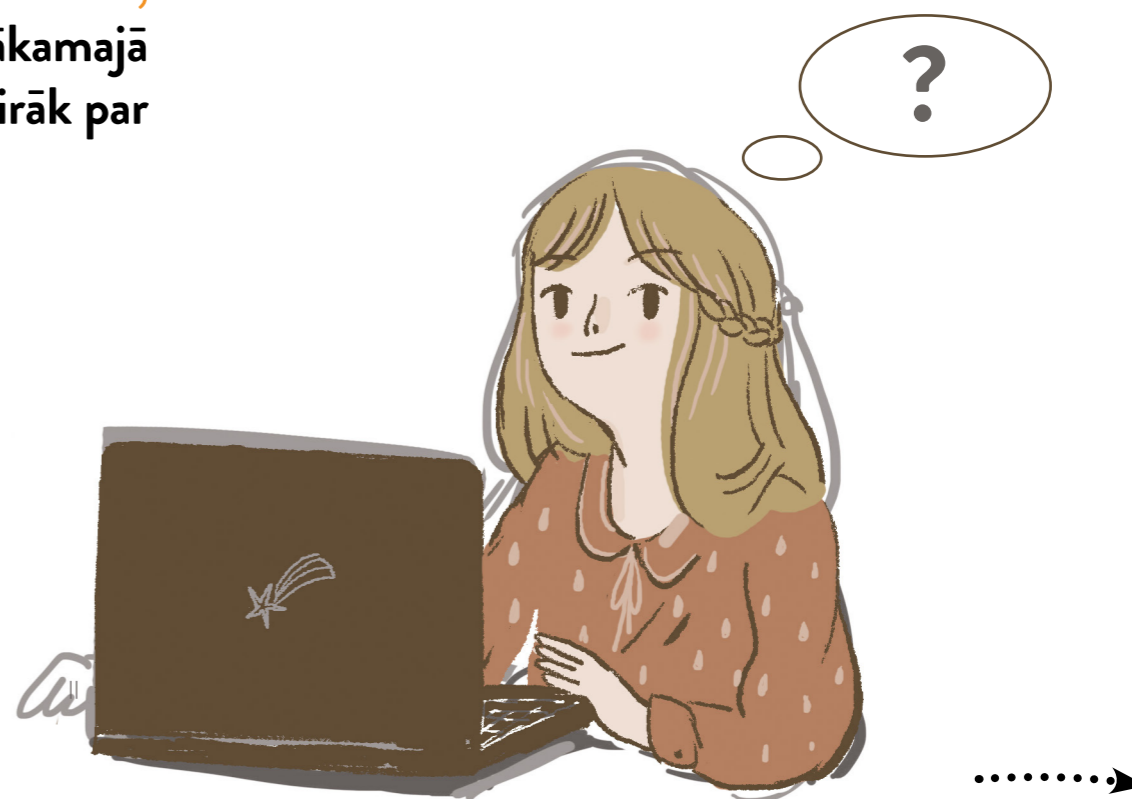

PAJAUTĀ ZVAIGZNEI

Zvaigznes nav tikai kosmosā. Dažas no tām dzīvo uz Zemes — tie ir cilvēki, kas kaut ko ir sasnieguši, kā arī tie, kas ir labi pazīstami un ieredzēti. Zvaigznes intervijās, savos YouTube vai TikTok kanālos apspriež daudz ko. Bet tās nepasaka visu.

Lai uzzinātu vairāk, tu vari kļūt par reportieri! Tie ir cilvēki, kuri kritiski uztver to, ko redz un dzird. Tas nozīmē, ka viņi to rūpīgi izsver, un, ja rodas šaubas, viņi uzdod jautājumus — dažreiz pat ļoti sarežģītus jautājumus. Nākamajā lapā skati, kādus jautājumus tu vari uzdot zvaigznēm, lai uzzinātu vairāk par viņu darbu — un par ko tās mums nestāsta.

Tu vari uzdot tāda paša veida jautājumus arī sev.
To sauc par kritisko domāšanu!

SKAT, PAR KO TU VARI
PAJAUTĀT ZVAIGZNEI

Atceries: tavs drēbju skapis noteikti ir pilns. Tu nevari vilkt vienu un to pašu apģērbu uz skolu divreiz pēc kārtas!

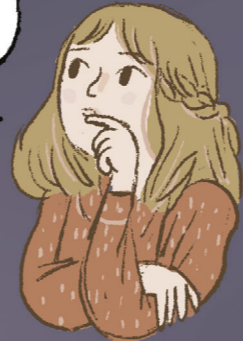

MODES ZINĀTĀJAS IZVĒLE: KO VILKT MUGURĀ, EJOT UZ SKOLU?

Kur tu ņem tik daudz drēbju? Vai kāds tev tās dod, lai tu tās reklamētu?

Un ja nē, tad kur tu ņem tām naudu?

Es bieži uz skolu velku savu mīļāko T-kreklu; kas tur tik slikts?

Te būs daži padomi, kā panākt, ka mūsu zīmējumi vienmēr būtu skaisti.

Kā izlemt, kuri zīmējumi ir skaisti?

Mākslā ir daudz standartu, un dažādiem māksliniekiem ir pilnīgi atšķirīgs stils.

Kas padara zīmējumu neglītu? Kāpēc to vispār ir jāvērtē?

ZĪMĒŠANA_AR_LOTTU: KĀ ZĪMĒT SKAISTI

Lai tiktu cauri šim līmenim, man bija jāšāķ neskaitāmi daudz reižu. Tā bija gara nakts.

Kā tu pēc šādas nakts pamodies, lai ietu uz skolu?

Kā atrast laiku, lai tik daudz spēlētu? Tu augšupielādē video gandrīz katru dienu. Vai tu kādreiz tiecies ar draugiem reālajā dzīvē?

Vai tiešām tu pati izej visus šos līmeņus? Vai arī kāds tev palīdz?

Meklējot ēdienu džungļos, ir jāuzmanās, lai nesaslimtu. Saīdzšanās ar pārtiku ekspedīcijas laikā vienatnē var būt nāvējoša.

GRŪTĀKAIS LĪMENIS: ALL-NIGHT CHALLENGE

"ALL-NIGHT CHALLENGE" IR IZAIČINĀJUMS VISAS NAKTS GARUMĀ.

"MEITENE VIENTUĻNIECE", 14. SĒR.: VISS, KO VARI APĒST

Vai tu tiešām esi viena? Kas tevi filmē? Ko ēd tava komanda? Kā tu tur nokļūvi ar visiem saviem filmēšanas rīkiem? Kad notiek filmēšana, vai tiešām tu nesarunāties ar pārējiem un neēd to, ko ēd viņi?

SUPERBATONIŠS – LABĀKĀ LIETA PIRMS MAČA!

OHO! Jauks brīdis laukumā!

Ja esi sportists, vai tev nav pareizi jāēd? Vai tev nebūtu jāēd veselīga pārtika? Vai tu tiešām ēd šos batoniņus pirms mača, vai arī tev vienkārši maksā par to, ka tos iesaki?

Vislabākā diena, kā vienmēr! Rīt vēl jautrāk!

Vai jums tiešām ir jautri un visas šīs foršās lietas darāt visu dienu? Kas notiek, kad rediģējat video?

Tas ir milzīgs darbs. Vai ar jums nekad nenotiek nekas bēdīgs? Vai video nekad nenogurstat vai nejūtaties slikti?

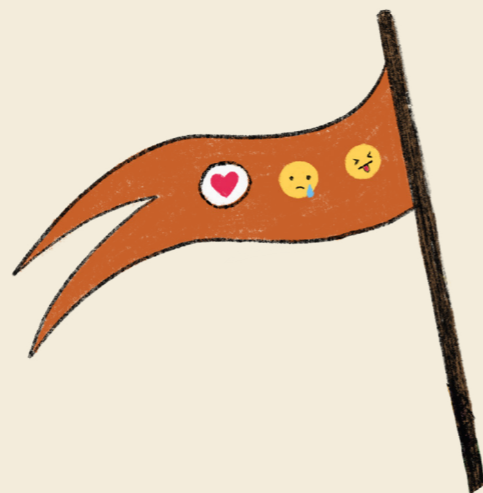
DIENAS VLOGS #73: VISU DIENU UZ SKEITBORDA!

KO TU PAJAUTĀTU SAVĀM MĪĻĀKAJĀM ZVAIGZNĒM? Arī tu vari būt reportiere un uzdot svarīgus jautājumus. Bet atceries, tāpat kā jebkurai citai personai, arī zvaigznēm ir tiesības uz privātumu. Tām nav jāatbild uz tavu jautājumu, it īpaši, ja tas attiecas uz to personīgo dzīvi. Nebaidies kritiski spriest par to, ko redzi viņu videoklipos!

ĪPAŠAS PRASMES:
REDZI CAURI MASKAI

- Internetā ir milzumdaudz fotoattēlu. Daži no tiem ir smieklīgi, citi parāda pasaules un cilvēku skaistumu, un daži ir viltojumi vai parāda tikai daļu patiesības. Labi hakeri un hakeres prot skatīties rūpīgi.

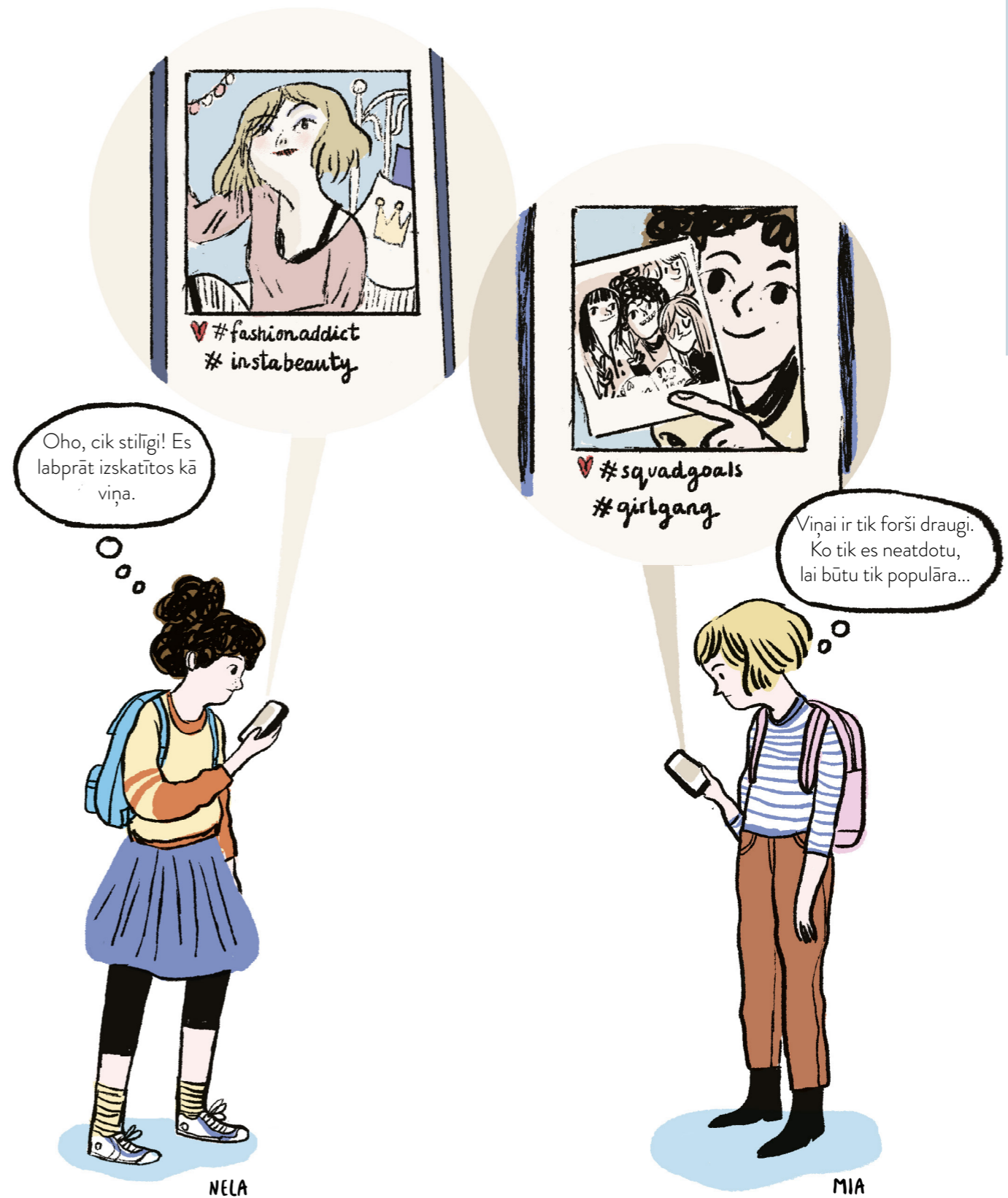

KO SLĒPJ PAŠFOTO?

Dažreiz, aplūkojot citas personas attēlus, mēs sajūtam greizsirdību.

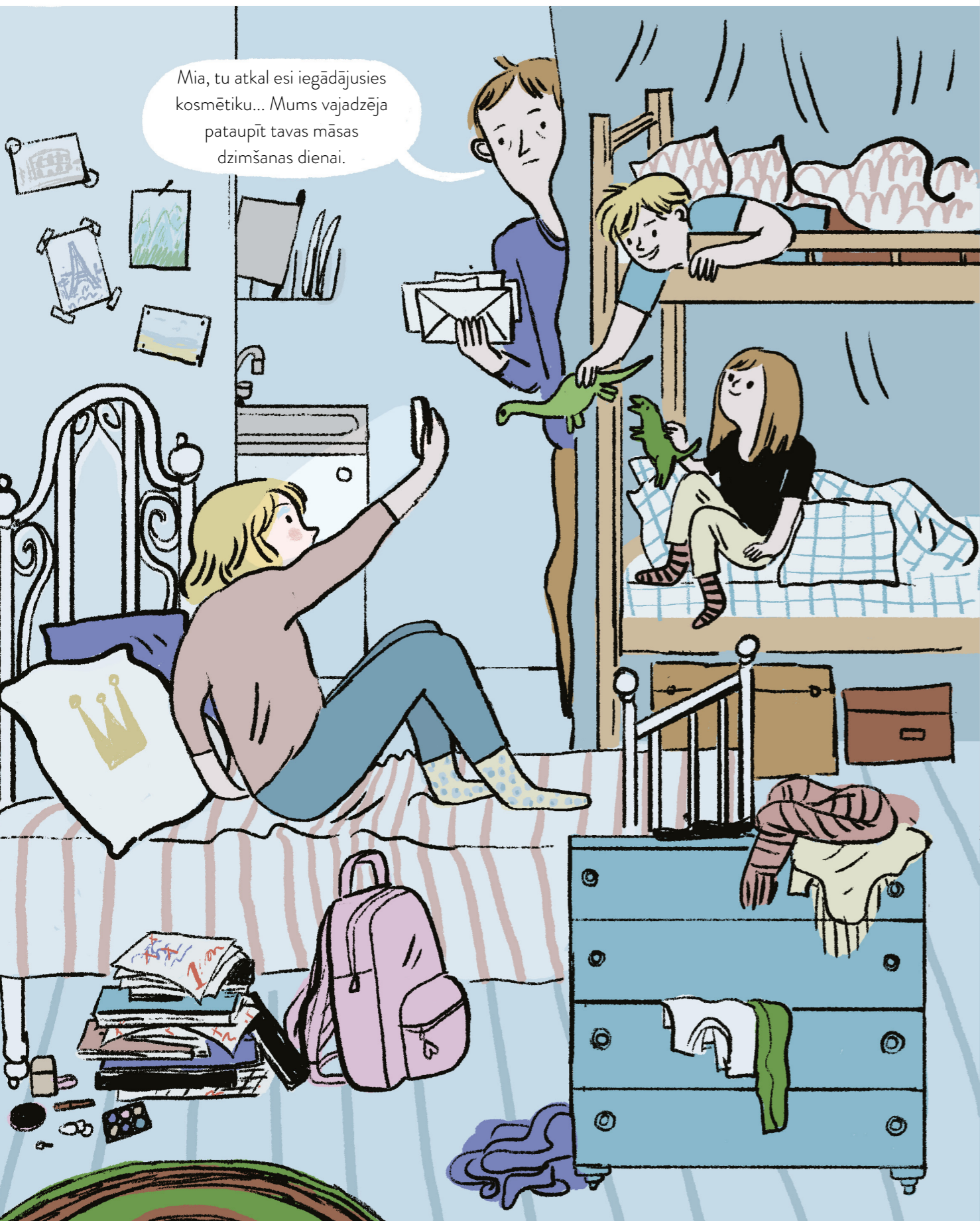
Lūk, ko domā Mia un Nela, aplūkojot savus vakar uzņemtos pašfoto.

SĀSKATI VAIRĀK! →

Fotoattēli neparāda visu! Ieskaties uzmanīgāk.

Mia, tu atkal esi iegādājusies kosmētiku... Mums vajadzēja pataupīt tavas māsas dzimšanas dienai.

Tu atkal tā dari!
Mēs vienojāmies,
ka ceturtdienās es atgriežos
vēlu un nevēlos viņus pieskatīt!

Tev vajadzēja palikt šodien;
paskaties kalendārā! Man ir
tikšanās ar klientu!

 Skat, kas notiek meiteņu mājās —
tās ir lietas, kuras nevarat redzēt pašfoto. Ak vai, tur ir daudz visa kā.

Nav jēgas salīdzināt savus attēlus ar citu cilvēku attēliem. Pašfoto ir tikai viena no maskām, ko mēs valkājam katru dienu.

LABĀK IR VIENAM AR OTRU SARUNĀTIES.

Esi drošībā un kontrolē,

kam ir piekļuve tev.

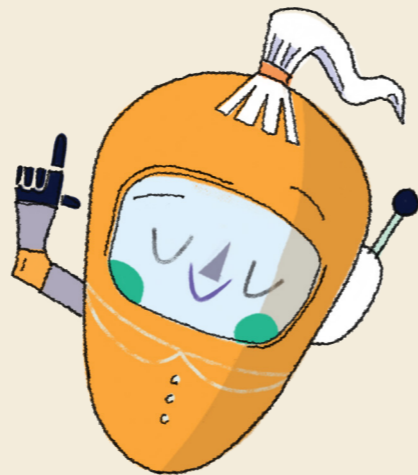
Papildini savu aprīkojumu!

DRAUGS:
GUDRAIS BOTS

- Tu iegūsti sabiedroto. Bots, kas tikko nonācis tiešsaistē, pastāstīs tev par slazdiem, kas slēpjas telefonos (tavā/ tavas mammas/brāļa/tantes/ drauga), un attiecībā uz ko tev vajadzētu uzmanīties!

Ko tavš TĀLRUNIS no tevis slēpj?

BOTS IR TIEŠSAISTĒ

Sveiki! Katrā tālrunī ir paslēptas lamatas. Tavējā un tavas mammas, un arī tavas draudzenes. Neļauj sevi noķert! Es šīs lamatas pārzinu labāk, jo dzīvoju viedtālrunī. Es esmu bots — interneta robots. Es tev pastāstīšu par visām līdz šim atklātajām lamatām. Seko man!

Sūtīt un saņemt ziņojumus — tas ir lieliski!

Kamēr tu sazinies ar cilvēkiem, ar kuriem gribi runāt. Vari arī saņemt aizdomīgus ziņojumus no svešiniekiem.

Neiekrīti viņu lamatas. Neatbildi uz tiem un pasaki vecākiem. Rakstot kādam, atceries — tu nekad nevarēsi ziņojumu izdzēst! Tas saglabāsies otras personas tālrunī.

Tu skaties tikai tos video, kurus gribi, vai ne? Ne vienmēr. YouTube iesaka video, ko skatīties. Tev var šķist, ka tu pati pieņem visus lēmumus, un tad tu esi nonākusi lamatās! Tas pats ir arī ar TikTok. Ja redzi kaut ko rupju vai biedējošu, kaut ko, ko negribi skatīties, izslēdz un pastāsti par to uzticamam pieaugušajam.

Kopīgojot fotoattēlu no sava tālruņa internetā, tas tur paliks uz visiem laikiem, pat ja tu to izdzēsīsi. Ikvienu fotoattēlu var lejupielādēt un rediģēt; kaut ko uz tā var ielīmēt vai uzzīmēt un pēc tam izmantot kā mēmi. Tas attiecas arī uz fotoattēliem, kuros tu vai kāds cits dara kaut ko dumju. Lai nepieļautu iekļūšanu šajās lamatās, rūpīgi padomā, pirms kopīgo kādu fotoattēlu tiešsaistē.

Instagram, Facebook, TikTok, YouTube un WhatsApp — tās ir sociālo mediju lietotnes. Esi piesardzīga — lielākā daļa no tām ir domātas cilvēkiem no 13 gadu vecuma! Ja tu tās jau lieto, atceries, ka neesi anonīma. Ja komentārā vai ierakstā ieraksti kaut ko nepatīkamu, tas būs tikpat sāpīgi un nepatīkami, it kā tu to pateiktu reālajā pasaulē. Vienmēr padomā, vai gribi kaut ko tādu izlasīt par sevi!

Lejupielādējot lietotni, uzmanīgi apskati, vai par to ir jāmaksā. Dažreiz lietotnes var lejupielādēt bez maksas, bet pēc tam izrādās, ka, lai tās pilnībā izmantotu, tev jāiegādājas papildu funkcijas — par reālu naudu. Katrā lietotnē tiek norādīts, kādām funkcijām tajā ir jādarbojas, kad tā tiek instalēta. Ja tā pieprasa piekļuvi taviem tekstiem, mikrofonam, kontaktpersonu sarakstam vai kamerai, iespējams, tā mēģina no tevis iegūt pārāk daudz! Vai izkrāsošanas lietotnei tiešām ir vajadzīga piekļuve tavam mikrofonam?! Nē. Uzmanies no tā! Vislabāk, ja pati nelejupielādēsi lietotnes — dari to kopā ar vecākiem.

Iestati paroli, lai svešinieks nevarētu izmantot savu tālruni. Vari to pateikt personai, kurai uzticies, vai pierakstīt un paslēpt kaut kur drošā vietā. Paroles var būt kas vairāk par vārdiem — dažās ir noteiktā veidā saistīti punkti.

Vai zināji, ka, rakstot e-pastu, lietotne analizē tevis rakstīto? Tā uzrauga, kādus vārdus tu izmanto un kam tos sūti. To dara arī Messenger un citas lietotnes. Tavi ziņojumi patiesībā nav privāti. Vislabāk ir patiesi svarīgas lietas pārrunāt klātienē.

Tavs viedtālrunis atceras visu, ko dari tiešsaistē: kādas lapas apmeklē, ko atzīmē ar "patīk", ko skaties un ko gribi iegādāties. Tā vāc šos datus, lai, piemēram, personalizētu reklāmas, lai tās atbilstu tavām interesēm. Pirms tu to uzzini, tu vari iekļūt lamatās — tu sagribēsi rotālietu tāpēc, ka tālrunis tev to parādīja, nevis tāpēc, ka tā ir forša.

Daudzas lietotnes ir izstrādātas tā, lai tev būtu grūti tās aizvērt. Tās iznieko tavu laiku. Tu ritini, ritini un ritini. Nav vērts pavadīt visu savu dzīvi tālrunī.

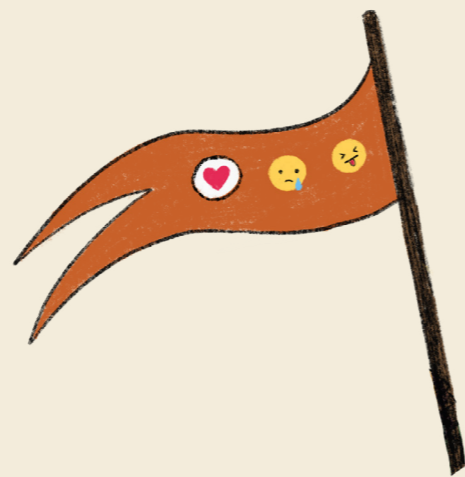
Tur ir daudz lamatu, vai ne? Neraizējies, tu vari izvairīties no tām visām. Atceries par tām, un varēsi izmantot tālruni bez problēmām. Es izlogojos, lai veicas!
BOTS IR BEZSAISTĒ

ĪPAŠAS PRASMES:

PAMANĪT KRĀPŠANOS

- Ne visa informācija, kuru redzi internetā, ir patiesa. Vai tu vari atpazīt izdomātas lietas? Ir vērts meklēt pārbaudītu informāciju, un ir vērts par to cīnīties. Tas ļauj vieglāk orientēties pasaulē.

PATIESĪBA VAI MELI?

Tiešsaistē var atrast daudz informācijas! Bet ne viss, ko atrodi, ir patiesība. Nepatiesu informāciju, kas nonākusi pie daudziem cilvēkiem un kļuvusi ļoti populāra, sauc par *fake news*. Tas latviski nozīmē viltus ziņas, kas nav patiesas.

Aplūkosim tādas informācijas piemērus, kuru reāli var atrast tiešsaistē.

Kuras ziņas, tavuprāt, ir patiesas un kuras nepatiesas?

Atbildes atradīsi lapas apakšdaļā.

Kur rodas viltus ziņas?

Daļa no tām rodas tādējādi, ka kāds dalās ar nepilnīgu vai sagrozītu informāciju. Citas ir radītas speciāli, jo kādam tas ir izdevīgi (piemēram, lai cilvēki apmeklētu vietni, kurā pelna naudu par reklāmām). Dažreiz cilvēki izdomā viltus ziņas kā joku!

Panda izlikās par topošo māti, lai iegūtu vairāk uzskodu.

VAIRĀK BARĪBAS.
VAIRĀK BARĪBAS.
VAIRĀK BARĪBAS.

Kādā zooloģiskajā dārzā Taivānā ir panda, kurai, šķietami bija grūtniecības pazīmes. Viņa saņēma papildu aprūpi un daudz uzskodu. Tomēr testi parādīja, ka panda nemaz negaida mazuli. Zooloģiskā dārza darbiniekiem ir aizdomas, ka panda izlikās par topošo māti, jo viņa pamanīja, ka citas pandas, kas gaidīja mazulus, saņem vairāk pārtikas.

1

Valis Ļoļeks peld uz Varšavu.

AHOI,
NĀRAS,
ES NĀKU!

Baltijas jūrā pamanītais valis atrada veidu, kā atpeldēt augšup pa garāko Polijas upi – Vislu. Viņš bez problēmām nokļuva cauri dambim, kad kāds strādnieks viņam to atvēra, protams, bez maksas. Novērotāji sagaida, ka Ļoļeks tuvāko dienu laikā sasniegs Polijas galvaspilsētu Varšavu.

2

Zilonis aiznesa lauvas mazuli pie dzirdināšanas bedres.

CIK TU ESI JAUKS
ZILONIS.

Dienvidāfrikas Krīgera Nacionālā parka darbinieki kopīgoja ziloņa fotoattēlu, kurš nes lauvas mazuli savā saritinātajā snuķī. Izrādās, ka zilonis ir sastapies ar lauveni un viņas mazuli, kuriem nebija spēka sasniegt dzirdināšanas bedri, un tas nolēma palīdzēt grūtībās nonākušajam mazulim. Mēs varam daudz mācīties no dzīvniekiem!

3

Pingvīnu tēviņu pāris adoptēja cāli.

SVELKS, TĒT.
SVELKS, TĒT!

Pingvīni veido pāri uz mūžu, tāpat kā cilvēki. Dažreiz viņi veido homoseksuālus pārus ar viena dzimuma indivīdiem. Kādā Dānijas zooloģiskajā dārzā vīrišu dzimtes pingvīni bija uzņēmušies rūpes par pamestu pingvīnu mazuli. Viņi skuma, kad mazulis beigās atgriezās pie vecākiem, tāpēc zoodārza darbinieki viņiem iedeva olu, lai viņi par to rūpētos. Personāls apstiprināja, ka jaunie tēvi sēdēja uz olas, lai to izperētu, un rūpējās par cāli pēc tam, kad tas bija izšķīlies.

4

1. atbilde.
Patiesība. Zoodārza darbinieki apstiprināja, ka panda negaida mazuli. Ziņas bija teiktas, ka iemies, kāpēc panda izlikās, ka gaida mazuli, bija tikai darbinieku minējumi.

2. atbilde.
Viltus ziņa. Visu stāstu par vali Ļoļeku izdomāja poļu tabloids!

3. atbilde.
Viltus ziņa. Krīgera Nacionālā parka lapā kopīgots fotoattēls tika rediģēts! Tas bija pirma aprīļa joks.

4. atbilde.
Patiesība. Pingvīni patiešām veido viendzimuma pārus, un stāstu no Dānijas zooloģiskā dārza apstiprināja tā darbinieki.

IERĪCE:
DROŠA PAROLE

- Tas ir īpaši efektīvs ierocis!
Aizsargā piekļuvi sev un
saviem datiem, fotoattēliem,
e-pasta ziņām, ziņojumiem
un mājas darbiem. Tev
palīdzēs droša parole.

PAROLE NO LEDUS ZEMES

Kas tev būtu jādara, lai nelautu nevienam ielauzties tavā pastkastē nelasīt tavu e-pastu? Tas ir vienkārši — tev vajag labu paroli!

Ja izmanto sava mājdzīvnieka vārdu vai savas dzimšanas dienas datumu, kāds, kurš tevi pazīst, to varētu uzminēt. Ja tā ir pārāk īsa, to var uzlauzt īpaša programma, ko uzrakstījuši datorhakeri. Tāpēc **tev ir jāizdomā kaut kas patiešām unikāls**. Tas varētu būt vārds, kas nav saistīts ar tevi — vai vēl labāk, četri tādi vārdi.

Kāpēc četri? Jo garāka ir parole, jo ilgāku laiku vajag programmai, kas pēc kārtas mēģina uzminēt dažādas burtu, ciparu un rakstzīmju kombinācijas. Lai pasargātu sevi, saviem vārdiem vari pievienot skaitli vai īpašu rakstzīmi (piemēram, izsaukuma zīmi).

Bet patiesībā svarīgs ir paroles garums!

Cik ilgu laiku vajag, lai uzlauztu paroli?
Ja parole sastāv no
5 rakstzīmēm — mazāk par sekundi,
7 rakstzīmēm — dažas minūtes,
10 rakstzīmēm — dažas stundas,
15 rakstzīmēm — simtiem tūkstošu gadu.

Piemēram, ja tu izdomā vārdus:

katapultā silķe karaliene aisbergs

tu vari izveidot teikumu “karaliene iemeta silķi aisbergā”.

Tava parole rakstiski izskatīsies šādi:

karalieneiemetasilķiaisberga

Katram gadījumam parolei vari pievienot arī kādu ciparu.

Keris pie darba! Izdomā kādu traku vārdu.

Uzraksti to. Tad izdomā otro, trešo un ceturto tādu vārdu. Saliec tos visus vienā teikumā, pēc tam pieraksti. Un te nu tā ir — tā ir tava parole! Paturi to noslēpumā; neņem līdz uz skolu.

Lai būtu vieglāk atcerēties, vari uzzīmēt zīmējumu ar visām četrām lietām tajā. Tikai atceries to nevienam nerādīt!

Vai esi gatava to izmēģināt?

IERĪCE:
MAGISKIE SPRAUDŅI

- Tu izlem, ko citi cilvēki internetā par tevi zina. Neatstāj pierādījumus par to, ko tu meklēji. Tie var nonākt nepareizajās rokās!

TAVĀ KABATĀ IR DETEKTĪVS!

Ko tavs tālrunis par tevi zina? Ļoti daudz!
Tas ir kā detektīvs, kuram nav jāseko tev,
jo tu parūpējies, lai tas nepazustu.

leslīdzot iekšējo navigāciju (to sauc par atrašanās vietas datiem), tālrunis precīzi zina, kur tu atrodi.

Bet pat tad, ja navigācija ir izslēgta, tā var noteikt apgabalu, kurā tu atrodi. Kā? Kad tu pārvietojies, tālrunis piesakās mobilo tālrunu torņos (kas nodrošina savienojumu).

Mobilais tīkls reģistrē un saglabā informāciju par zvaniem un sūtītājam īsziņām, kā arī informāciju par to, kam tu tos sūti.

Vai esi tiešsaistē? Tavs tīkla pakalpojumu sniedzējs precīzi zina, kad un kādas vietnes tu apmeklēji un cik daudz laika tur pavadīji.

Tu glabā savus fotoattēlus tālrunī, kā arī mākonī un dažādās lietojumprogrammās, un tie ļauj viegli noteikt, kur tu biji, ko darīji un kas tev patīk.

Vai tu norēķinies, izmantojot savu tālruni?

Klausies mūziku?

Skaiti noietos soļus?

Apstrādā fotoattēlus?

Tā var turpināt un turpināt.

ATCERIES VIENU! DATI, KO PAR TEVI VĀC LIETOTNES UN MOBILIE OPERATORI, IR ĻOTI VĒRTĪGI. INFORMĀCIJA PAR TO, KUR TU DODIES, KAS TEV PATĪK VAI KO TU PĒRC, PALĪDZ UZŅĒMUMIEM IEGŪT NO TEVIS NAUDU. PIEMĒRAM, UZŅĒMUMS ZINĀS, TIEŠI KĀDAS REKLĀMAS TEV RĀDĪT.

Ko tu saistībā ar to vari darīt?

- Apzinies to. Tas jau ir daudz.
- Izlasi instalēto lietotņu noteikumus un pajautā sev, vai piekriti ļaut tām piekļūt taviem fotoattēliem, kontaktpersonām vai atrašanās vietai. Vai tev tiešām vajag šīs lietotnes? Varbūt tu vari tās izmantot, nedodot atļauju piekļūt dažiem taviem datiem?

Digitālā pēda

KAS TĀ TĀDA?

Viss, ko tu dari tiešsaistē, atstāj pēdas. Speciālisti to sauc par digitālo pēdu. Neatstāt tādu praktiski nav iespējams – neatkarīgi no tā, vai izmanto tālruni, planšetdatoru vai datoru.

Kā samazināt savu digitālo pēdu?

Sāc ar spraudņu (papildinājumu tīmekļa pārlūkierīcēm) instalēšanu, kas samazina tavu digitālo pēdu.

Kur meklēt spraudņus? Pārlūkprogrammas iestatījumos meklē “papildinājumus” vai “paplašinājumus”. Ja nevari atrast, vienkārši ieraksti Google vienu no šiem vārdiem un pārlūkprogrammas nosaukumu. Tu kopā ar kādu pieaugušo vari izlemt, kurus spraudņus instalēt.

Piemēram, tu vari instalēt:

- **Adblock** – bloķē reklāmas tīmekļa vietnēs;
- **Disconnect** – bloķē dažus izsekošanas skriptus;
- **Better Privacy** – atvieglo sīkdatņu noņemšanu, kas satur tavā ierīcē saglabātus datus par apmeklētajām vietnēm. Šie dati tiek arī nosūtīti atpakaļ uz vietnēm (piemēram, ko tu iegādājies tiešsaistē). Sīkdatnes var noņemt arī manuāli. Atrodi pārlūkprogrammas vēsturi, atlasi opciju “noņemt” un atzīmē “sīkdatnes”

Vai tev ir konts Facebook? Instagram? TikTok? Snapchat? Vai varbūt tu tvīto? (Hei, atceries, tev vajadzētu būt vismaz 13 gadus vecai!) Katra no šīm lietotnēm ļauj tev lemt par savu privātumu. Lai iepazītos ar norādījumiem par šiem iestatījumiem, vajag ļoooooooooti ilgu laiku, tāpēc atrodi kādu pieaugušo, kurš daudz zina par internetu. Bet atceries! Pat privātu iestatījumu izvēle tev pilnībā neaizsargā. Fotoattēls, kuru tu augšupielādē tiešsaistē, var tikt izplatīts bez tavas piekrišanas. Un lietotnes joprojām analizēs to, ko tu dari, un aplūko, kad tās izmantosi, un tās var pārdot šo informāciju reklāmdevējiem.

lepazīstieties ar kādu, kas VEIDO
internetu pēc saviem noteikumiem!

MIKSTŪRA:
**TRĪS SALU
SPĒKS**

- ledzer, kad tev ir vajadzīgs atbalsts. Tu atkal atgriezīsies uz pareizā ceļa!

DŽOANNA SAKA: ES TO VISU PĀRBAUDU!

teksts: Anna Blaškēvica [Anna Błaszczewicz],

ilustrācijas: Alīsija Vasilka-Krigjere [Alicja Wasilka-Krygier]

Viņa ir drošības eksperte, bet nestrādā policijā vai apsardzes uzņēmumā. Viņa ir IT speciāliste. Reiz viņa mēdza ielauzties datorsistēmās un parādīt cilvēkiem, kur atrodas caurumi, pa kuriem kāds var tajās ielīst. Tagad Džoanna Rutkowska no Polijas uzskata, ka daudz labāk ir izveidot sistēmas, kuras neviens nevar apmānīt.

Viņai patika matemātika jau no pirmās klases. Tā viņai šķita vienkārša un loģiska un iemācīja kritisko domāšanu. Kā saka Džoanna: "Matemātika ir īpaša."

Jums nav jātic tam, ko jums saka skolotājs vai tam, kas rakstīts mācību grāmatā. To var pārbaudīt — vajag tikai galvu, papīra gabalu un zīmuli.

Neko vairāk."

Kad viņai bija 11 gadu, viņas mājās parādījās pirmais dators. Tas aizņēma visu galdu, un tam bija melnbalts monitors. Tas viņu aizrāva. Viņa mēģināja saprast, kā tas darbojas. Diemžēl viņa tajā nevarēja uzspēlēt nevienu spēli. Tāpēc viņa pati sāka mācīties rakstīt programmas no pieaugušajiem paredzētajām grāmatām. Lai gan toreiz viņa nemaz nedomāja par to, ka vispār tās ir domātas pieaugušajiem. Džoanna saka: "Es tās izlasīju un plānoju, ko rakstīšu, tiklīdz varēšu nokļūt pie datora, jo vecāki teica, ka es to nevaru izmantot katru dienu." Tā bija visa viņas pasaule.

Ja meklēsi Džoannu tiešsaistē, **ātri vien pamanīsi vārdu "hakeris"**. Tā sauc cilvēku, kurš uzbrūk datorsistēmām. Dažreiz viņi to dara, lai brīdinātu citus un saka: "Ei, pievērs uzmanību, tas nav droši. Kaut kas ir jālabo!" Dažreiz viņi to dara, lai nozagtu slepenus datus, palaistu nepatīkamu vīrusu vai izraisītu haosu. Kas ir šīs sistēmas? Pateicoties tām, tu vari iepirkties tiešsaistē, izmantot savas bankas vietni, lai uzzinātu, cik daudz naudas tev ir, vai droši braukt pa pilsētu, jo sistēma kontrolē luksoforus.

Un Džoanna? Kāds viņai sakars ar to? Drošības speciālistu konferencē viņa parādīja, kā iespējams uzbrukt ļoti populārai datorsistēmai. Vēlāk dažus gadus viņa kopā ar komandu meklēja kļūdas un nepilnības citās datorsistēmās un tehnoloģijās.

Bet viņai nepatīk vārds "hakeris", un viņa nekad sevi par tādu nav uzskatījusi. Viņa arī nevēlas mudināt tevi darīt tādu darbu, kāds ir viņai. Viņa saka: "Es domāju, ka ir daudz foršāk būt inženierim, kurš būvē izturīgu un skaistu tiltu, nekā iet pāri kāda cita uzbūvētam tiltam un mēģināt izdomāt, kādu skrūvi izvilkt, lai tas sagrūtu. Tas bieži vien ir jādara datoru drošības speciālistiem — jādomā, kā salauzt kaut ko, ko citi ir radījuši."

Patiesība

Pašlaik Džoanna pati vairāk nodarbojas ar tiltu būvi, nevis skrūvju izvilkšanu — protams, ne burtiskā nozīmē. Viņa ir datorsistēmu arhitekte, kas nozīmē, ka viņa tās izstrādā. Kā izpaužas viņas darbs? Viņa vāc informāciju, piemēram, lasot rakstus par jaunajām tehnoloģijām. Tad viņai ir jāapgūst visas šīs zināšanas un jāsakārto tās savā galvā.

Par laimi, viņa to var darīt pat pastaigājoties. Tad viņa kaut ko rada — dokumentu, rakstu vai kādu kodu. Tas ir posms no viņas tilta.

Džoanna atzīst, ka datorzinātne ir ļoti absorbējoša. Tas viņai ļauj ātri radīt kaut ko jaunu. Viņa par to saka: "Es uzrakstu programmas daļu, palaižu to, un tā darbojas. Bet tad es iedomājos, ka varētu pievienot kaut ko vairāk, tāpēc ātri pievienoju dažas rindīņas. Un tas ir lieliski. Es pievienošu vēl kaut ko. Ak nē, tagad tā nedarbojas! Cik dīvaini! Man tas jāpārbauda. Trīs stundas vēlāk tā beidzot atkal darbojas! Varbūt varu pievienot vēl kaut ko? **Šādi var turpināt līdz bezgalībai. Tas rada atkarību!** Un ir bīstami — tas mūs var iesūkt, un tad ir viegli palaist garām ikdienas priekus."

Džoanna vēlas tev pateikt vēl kaut ko: **"Man dzīvē ir trīs mērķi. Tie ir kā trīs salas, starp kurām es kuģoju. Viena no tām ir PATIESĪBA jeb zinātne. Otra ir SKAISTUMS — zieds var būt skaists, bet skaista var būt arī datorprogramma. Trešā ir MĪLESTĪBA — labu attiecību veidošana ar citiem cilvēkiem, balstoties uz izpratni un uzticēšanos. Nav vērts kuģot pārāk tālu vienas salas, piemēram, PATIESĪBAS, virzienā, jo tad vari aizmirst par pārējām divām. Un tās visas ir vienlīdz svarīgas."**

Skaistums

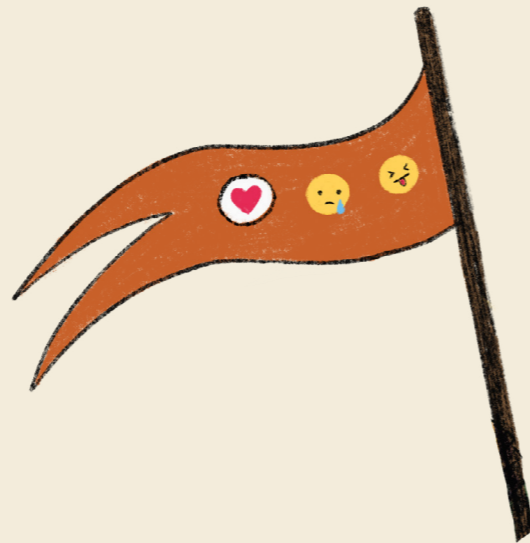
Mīlestība

ĪPAŠAS PRASMES:
**JAUNU PASAULU
RADĪŠANA**

- Izlasi Kasijas stāstu un uzzini, kā izveidot foršas un skaistas lietas internetā.

Kasjai kopš bērnības ir patīcis zīmēt.

ES IZSTRĀDĀJU SPĒLES!

Kad viņa bija jauna meitene, viņai patika zīmēt un spēlēt spēles datorā. Šobrīd viņa ir datorspēļu dizainere. Viņu var pazīt pēc fantastiskajiem tetovējumiem uz rokām un priecīgā, gaišā skatiena. Kasija Redesjuka [Kasia Redesiuk] saka: "Es neesmu izaugusi, pārstājot būt meitene."

DATORSPĒLĒS IR IESPĒJAMS JEBKAS

— paceļosim laikā. Uz skolu, kur mācās mazā Kasija Redesjuka. Viņas skolas burtnīcas ir pilnas ar abstraktiem zīmējumiem. **Skolotāji viņai aizrāda: tavās kladēs ir pārāk daudz zīmējumu!** Bet viņai patīk zīmēt, it īpaši dzīvniekus. Tie ir viņas mīļākais temats līdz pat šai dienai. Viņa zīmē arī savus dzīvniekus — viņai ir trīs kaķi un trīs akvāriji, un akvārijos ir zivis (krāsainas Siāmas cīņas zivis) un garneles.

BŪDAMA BĒRNS, KASIJA MĪL DATORSPĒLES.

Vispirms viņa slepus noskatās, ka spēlē tēvs. Tad viņa sāk spēlēt pati. **Viena no viņas iecienītākajām spēlēm ir par lauvu karali Simbu** no slavenās filmas. Kad viņai ir septiņi gadi, viņai nav problēmu pārtraukt spēli, lai dotos ārā. Bet, kad viņai ir jau ap 13 gadiem, viņa līdz ausīm iegrimst spēlēšanā. Tas ir tāpēc, ka viņa sāk spēlēt tiešaistē ar citiem cilvēkiem — tā ir ne tikai spēle, bet arī saziņa ar citiem. Vecākiem dažreiz ir jāatgādina, lai viņa izpilda mājasdarbus!

SKOLĀ VIŅAI VEICAS ĻOTI LABI.

Viņai tas padodas viegli. Tā kā viņa ir lieliska skolniece, viņa domā, ka viņai vajadzētu darīt nopietnas lietas. Varbūt kļūt par ārsti? Vai juristi? Vienā brīdī viņa izdomā: "O, arhitekti kaut ko zīmē." **Viņa dodas uz universitāti, lai studētu arhitektūru, taču tā viņu neaizrauj.** Viņa nedaudz zīmē, bet ne dzīvniekus. Viņai nav laika spēlēm. Viņa nolemj pamest universitāti. Galu galā viņa nonāk videospēļu nozarē, kur atrod divu savu pasaulē mīļāko lietu kombināciju.

KĀ TIEK VEIDOTA SPĒLE?

Iesākumā vienmēr ir ideja: "Ei, uztaisīsim spēli." **Labi, bet par ko tā būs?** Teiksim, par ziloniem. Vai tie ir rozā vai zaļi? Šādas lietas veido koncepta mākslinieki. Viņiem tiek dota tēma, dažas norādes, un tad viņi uzzīmē, kāda varētu būt spēle. Koncepta māksliniekam ir jābūt daudz idejām. **Tāpēc viņi zīmē ātri** — viņi vienā dienā var radīt pat desmit dažādus priekšlikumus. Ja zilonim ir cepure, ir jāizdomā, kāda tā būs.

KASIJA UZZĪMĒJA ŠO SEŠKĀTAINO PŪKATNO PŪCI.

PIE VIENAS SPĒLES, KO KASIJA AR SAVU KOMANDU VEIDO, STRĀDĀ AP SIMTS CILVĒKU

Ne visi no viņiem ir mākslinieki. Ir arī **animatori**, kas palīdz varoņiem pārvietoties, **modelētāji**, kuri tos padara trīsdimensionālus, **programmētāji**, kuri nodrošina spēles darbību datorā, un daudzi citi. To var salīdzināt ar raķešu kuģa, kam jānododas kosmosā, būvēšanu. Viss ir jāizprojektē — no motora līdz mazākajai skrūvītei. Kasija sāka ar šī raķešu kuģa zīmēšanu, pēc tam viņa kļuva par māksliniecisko direktori, un tagad viņa pārrauga visu raķešu kuģi.

KAD KASIJAI BIJA 13 GADU, VIŅAI PATIKA LASĪT ANDŽEJA SAPKOVSKA RAGANI (THE WITCHER).

Galvenais varonis ir monsturu mednieks Geralts. **Daudzus gadus vēlāk Kasija kopā ar CD PROJEKT RED komandu izstrādās datorspēli Witcher (Raganis)**, kuru šodien spēlē cilvēki visā pasaulē.

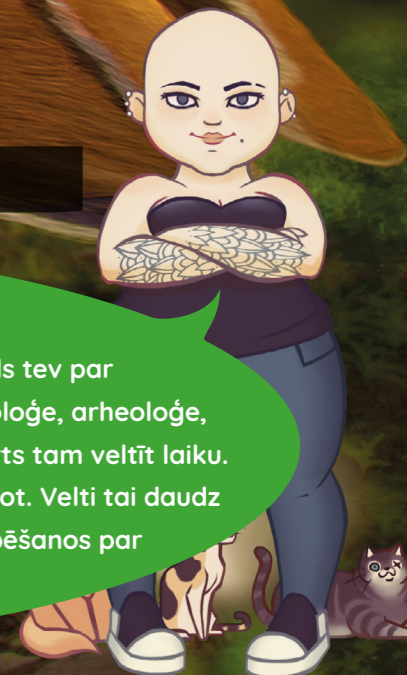
Kasija to izskaidro šādi: "Agrāk es pat nezināju, ka ir tāds darbs, kā veidot videospēles. Es domāju, ka man kādu dienu būs jāpieaug, ka ir lietas, kas beidzas, beidzoties bērnībā. Tikai vēlāk es sapratu, ka tā nav taisnība. Mēs varam pieaugušo dzīvē paņemt līdzī to, kas mums ir patīcis bērnībā."

KASIJAI JĀATGRIEZAS PIE SAVA RAKĒŠU KUĢA, BET VIŅA VĒLAS TEV PATEIKT VĒL KAUT KO:

Svarīgākais dzīvē

ir darīt kaut ko tādu, kas tevi dara laimīgu.

Ja esi laimīga, braucot ar skrituļdēli, iemācies to darīt tik labi, ka kāds tev par to maksā. Tu vari veltīt pietiekami daudz laika, lai izlemtu. Es gribēju būt ģeoloģe, arheoloģe, arhitekta un motocikliste... Pagāja ilgs laiks, līdz es atradu savu ceļu. Bet ir vērts tam veltīt laiku. Protams, vispirms tev ir jāatrod šī viena lieta un jākļūst arvien labākai, to darot. Velti tai daudz laika. Tas attiecas uz visu — filmām, zīmēšanu, kļūšanu par ārsti vai rūpēšanos par dzīvniekiem. Dari to, kas tev patīk.

Radi pati savus

tiešsaistes noteikumus!

Tavas piezīmes

A large white rectangular area with rounded corners and a thin purple border, containing 25 horizontal dotted lines for writing.

A large white rectangular area with rounded corners and a thin purple border, containing 25 horizontal dotted lines for writing.

Labdien! *Gudra bērna ceļvedis tiešsaistes brīnumu pasaulē* sākotnēji tika radīts Polijā. To sagatavoja Kosmos dla Dziewczynek – fonds Kosmos meitenēm –, kas darbojas, lai nodrošinātu vienādas iespējas zēniem un meitenēm. Lai sasniegtu šo mērķi, fonds ir izveidojis unikālu, gudru, skaistu un drosmīgu žurnālu bērniem vecumā no 7 līdz 13 gadiem – Kosmos dla dziewczynek. Šajā žurnālā mēs aplūkojam svarīgas tēmas, kas attiecas uz tevi, taviem draugiem un paziņām no tavas apkaimes. Aplūko, kā izskatās kosmos: www.kosmosdladziewczynek.pl. Labas ziņas – mūsu žurnāls tiek izdots arī franču un vācu valodā!

Kopējā koncepcija: Silvija Šveda [Sylwia Szwed],
grafiskais dizains un izkārtojums: Barbara Pjotrovska [Barbara Piotrowska]

Ja gribi iegūt informāciju par ES jaunumiem par digitālajām tehnoloģijām, tostarp tādiem tematiem kā kibersdrošība, dezinformācija, medijpratība, digitālās prasmes, iniciatīvas, kurām varētu pievienoties, piemēram, “Code Week” un daudz ko citu, lūdzu, apmeklē mūsu vietni <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en> un seko mums sociālajos medijos @DigitalEU.

Šis dokuments neatspoguļo Eiropas Komisijas oficiālo nostāju.

© Eiropas Savienība, 2021

Atļauts izmantot citur, norādot avotu un nemainot dokumentu satura sākotnējo nozīmi. Eiropas Komisija nav atbildīga par jebkādam šīs publikācijas atkalizmantošanas sekām. Eiropas Komisijas dokumentu atkalizmantošanas politiku īsteno, pamatojoties uz Komisijas Lēmumu 2011/833/ES (2011. gada 12. decembris) par Komisijas dokumentu atkalizmantošanu (OV L 330, 14.12.2011., 39. lpp.).

Tādu elementu izmantošanai vai reproducēšanai, kuri nepieder Eiropas Savienībai, var būt jāsaņem atļauja tieši no attiecīgajiem tiesību turētājiem.

PDF ISBN 978-92-76-42274-7 doi:10.2759/574265 KK-01-21-330-LV-N

Eiropas Savienības
Publikāciju birojs